

AXBOROT URUHLARINING TUSHUNCHA VA MOHIYATI

Muallif: Azizbek Zaidov

*O'zbekiston Respublikasi Jamoat
Xavfsizligi Universiteti magistratura
tinglovchisi, podpokovnik*

Annotatsiya

Mazkur maqolada axborot urushlari tushunchasi, ularning tarixiy shakllanish jarayoni, zamonaviy talqinlari va mohiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, axborot urushlarining siyosiy, harbiy, iqtisodiy hamda mafkuraviy o'lchamlari yoritilib, ularning milliy xavfsizlikka ta'siri ilmiy nuqtayi nazardan asoslanadi. Maqolada axborot urushlari vositalari, strategiyalari va xalqaro tajribalar misolida ularning mohiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: axborot urushi, axborot xavfsizligi, dezinformatsiya, propaganda, psixologik ta'sir, media manipulyatsiya, raqamli geosiyosat.

Аннотация

В данной статье анализируются понятие информационных войн, процесс их исторического формирования, современные интерпретации и сущность. Также раскрываются политические, военные, экономические и идеологические измерения информационных войн, обосновывается их влияние на национальную безопасность с научной точки зрения. На примере средств, стратегий и международного опыта информационных войн раскрывается их сущность.

Ключевые слова: информационная война, информационная безопасность, дезинформация, пропаганда, психологическое воздействие, медиа-манипуляция, цифровая геополитика.

Abstract

This article analyzes the concept of information warfare, the process of its historical formation, modern interpretations, and essence. It also examines the political, military, economic, and ideological dimensions of information wars, scientifically substantiating their impact on national security. The essence of information warfare is revealed through the examples of its tools, strategies, and international experiences.

Keywords: information warfare, information security, disinformation, propaganda, psychological influence, media manipulation, digital geopolitics.

Kirish

XXI asrni ba'zan "axborot asri" deb atashadi. Bu bejiz emas, chunki bugungi kunda axborot resurslari harbiy qurol yoki iqtisodiy kuchdan kam b'ulmag'an ta'sirga e'ra. Axborot urushi (information warfare) tushunchasi insoniyat tarixidagi siyosiy va

harbiy to'qnashuvlarning yangi bosqichiga aylangan bo'lib, unda asosiy kurash maydoni – inson ongi va jamoaviy fikr hisoblanadi.

Global miqyosda axborot oqimlarini nazorat qilish, ularni boshqarish, manipulyatsiya qilish imkoniyatlari davlatlar o'rtasidagi kuchlar muvozanatini belgilab bermoqda. Shu bois, axborot urushlari nafaqat harbiy, balki geosiyosiy va mafkuraviy kurashning asosiy shakliga aylanmoqda.

Axborot urushi tushunchasining nazariy asoslari

Axborot urushi tushunchasi ilk bor XX asrning ikkinchi yarmida AQSh harbiy doiralarida shakllangan. NATO va AQSh Mudofaa vazirligi hujjatlarida “information warfare” atamasi axborot oqimlarini harbiy maqsadlarda boshqarish, raqibning aloqa tizimini ishdan chiqarish, axborot manipulyatsiyasi va psixologik operatsiyalar majmui sifatida talqin etiladi.

Axborot urushi — bu axborotdan qurol sifatida foydalanish orqali raqibning siyosiy, iqtisodiy, harbiy yoki mafkuraviy barqarorligini izdan chiqarish, o'z manfaatini ilgari surish hamda jamoatchilik fikrini boshqarishga qaratilgan tizimli harakatlar majmuasidir.

Sun Tzu o'zining mashhur “*Urush san'ati*” asarida shunday degan edi:

“Eng oliy darajadagi g'alaba – dushmanni urush boshlashdan avval taslim qilishdir.”

Zamonaviy axborot urushlari aynan shu tamoyilga asoslanadi: jang maydonisiz g'alaba qozonish, ya'ni raqibni axborot orqali ruhiy va ijtimoiy jihatdan mag'lub etish.

Axborot urushlarining tarixiy rivojlanish bosqichlari

Axborot urushining ildizlari qadimiy davrlardan mavjud. Qadimgi Xitoy, Rim, Yunoniston va Markaziy Osiyo imperiyalari davrida dushman ruhiyatini buzish, noto'g'ri ma'lumot tarqatish yoki mish-mishlar yordamida qo'rquv uyg'otish amaliyoti keng qo'llanilgan.

XX asrda radio, kino va televidenie paydo bo'lishi bilan axborot urushi yangi bosqichga ko'tarildi. Ikkinchi jahon urushi davrida Germaniyaning Gebbels boshchiligidagi propagandasi, SSSRning “psixologik front” faoliyati va AQShning “Voice of America” dasturlari bunga yaqqol misoldir.

XXI asrda esa axborot urushi kiberfazo, internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali olib boriladigan murakkab, tarmoqli operatsiyalar tizimiga aylandi. Masalan, 2016-yilgi AQSh prezidentlik saylovlari chog'ida Rossiya tomonidan ijtimoiy tarmoqlarda olib borilgan axborot kampaniyasi bu jarayonning global tus olganini ko'rsatdi.

Axborot urushlarining asosiy turlari va usullari

Axborot urushlari shakl va mazmun jihatdan bir nechta asosiy yo'nalishda amalga oshiriladi:

Dezinformatsiya — haqiqatga to'g'ri kelmaydigan, lekin ishonchli ko'rinishga ega bo'lgan axborotni ataylab tarqatish.

Propaganda — siyosiy yoki mafkuraviy g'oyalarni ommaga singdirish uchun axborot vositalaridan tizimli foydalanish.

Psixologik operatsiyalar (PSYOPS) — raqib armiyasi yoki aholisi ruhiyatiga ta'sir ko'rsatish.

Kiberhujumlar — axborot infratuzilmasiga zarar yetkazish, tizimlarni ishdan chiqarish yoki ma'lumotlarni o'g'irlash.

Media manipulyatsiya — voqealarni bir tomonlama talqin qilish, ijtimoiy tarmoqlarda sun'iy fikr shakllantirish ("bot"lar, "troll"lar orqali).

Ushbu usullar kombinatsiyasi ko'p hollarda "gibrid urush" strategiyasi sifatida namoyon bo'ladi — ya'ni harbiy, siyosiy va axborotiy ta'sir vositalarining uyg'un qo'llanilishi.

Axborot urushlarining mohiyati va maqsadi

Axborot urushlarining mohiyatini quyidagi jihatlar orqali ifodalash mumkin:

Axborot ustuvorligi – kim axborotni nazorat qilsa, u fikrni, ongini va xatti-harakatni ham boshqaradi.

Jamoaviy ongini shakllantirish – raqib davlat aholisi orasida ishonchsizlik, qo'rquv yoki e'tiroz muhitini yaratish.

Axborot makonini egallash – xalqaro media va raqamli platformalarda o'z pozitsiyasini mustahkamlash.

Legitimlik uchun kurash – o'z harakatlarini "adolatli" sifatida ko'rsatish, raqibni esa "tajovuzkor" qilib ko'rsatish.

Axborot urushi mohiyat e'tibori bilan zamonaviy "ko'rinmas jang"dir — unda g'alaba qurol bilan emas, balki so'z, ma'lumot va obrazlar yordamida qo'lga kiritiladi.

Axborot urushlarining ijtimoiy va siyosiy oqibatlari

Axborot urushlari natijasida jamiyatda quyidagi xavfli tendensiyalar kuzatiladi:

- ✓ Fikrlar parokandaligi va ijtimoiy qutblanish.
- ✓ Ishtirokchilarning ongida "haqiqat" va "soxta axborot" chegarasining yo'qolishi.
- ✓ Hukumat va ommaviy axborot vositalariga nisbatan ishonchning kamayishi.
- ✓ Milliy xavfsizlik va siyosiy barqarorlikka tahdid.

Ayni paytda, axborot urushlari orqali davlatlar o'z mafkuraviy pozitsiyasini kuchaytirish, jamoat fikrini yo'naltirish va geosiyosiy ta'sir doirasini kengaytirish imkoniyatiga ega bo'lmoqda.

Axborot urushlariga qarshi kurash strategiyalari

Axborot urushlariga qarshi samarali kurash olib borish uchun quyidagi yo'nalishlar muhim hisoblanadi:

1. Milliy axborot siyosatini mustahkamlash.

Davlat o'z axborot makonini boshqarish, soxta axborotlarni aniqlash va tezkor javob berish tizimini yaratishi zarur.

2. Mediata'lim va axborot savodxonligini oshirish.

Fuqarolar tanqidiy fikrlash, manba ishonchliligini baholash va manipulyativ axborotni ajratish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.

3. Xalqaro hamkorlikni kengaytirish.

Kibermakon va global media maydoni chegarasiz bo'lgani uchun, xalqaro tashkilotlar bilan axborot xavfsizligi sohasida hamkorlik muhim.

4. Axborot etikasi va qonunchilik asoslarini takomillashtirish.

Soxta axborot tarqatish, kiberhujumlar va manipulyatsiyalarga qarshi huquqiy mexanizmlar kuchaytirilishi lozim.

Xulosa

Axborot urushlari – zamonaviy geosiyosiy raqobatning markaziy elementi bo'lib, u nafaqat qurol, balki ong va mafkura orqali olib boriladigan global kurashdir. Ularning mohiyati shundaki, jamiyat ongini boshqarish orqali raqib ustidan g'alaba qozonish mumkin.

Shu sababli, har bir davlat uchun axborot xavfsizligini ta'minlash, milliy axborot siyosatini shakllantirish va aholining media savodxonligini oshirish eng muhim strategik vazifalardan biridir.

Axborot urushida g'alaba qurol bilan emas, ong, bilim va tahliliy fikr bilan qo'lga kiritiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. B.Y.Erkayev "Zamonaviy harbiy mojaralarda axborot urushlarining o'rni va roli". – Bright Mind Publishing, 2025.
2. Sun Tzu. "The Art of War". – Beijing Military Press, 2018.
3. NATO. "Joint Doctrine for Information Operations" (AJP-3.10). – NATO Standardization Office, 2023.
4. Sh.Qayumov "Axborot xavfsizligi asoslari". – Toshkent: Akademnashr, 2021.
5. J.Nye "Soft Power: The Means to Success in World Politics" – PublicAffairs, 2004.
6. "O'zbekiston Respublikasi Milliy xavfsizlik konsepsiyasi" – Toshkent, 2022.
7. M.Castells "The Power of Communication" – Oxford University Press, 2013.